

HFD 2018 ref. 20

Att anhöriga till en vuxen funktionsnedsatt person arbetar som dennes personliga assistenter utesluter inte att ett behov av insatsen korttidsvistelse utanför hemmet kan finnas för att bereda de anhöriga avlösning i omvårdnadsarbetet.

9 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 10 april 2018 följande dom (mål nr 4970-16).

Bakgrund

Personer som omfattas av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade har rätt till olika insatser för särskilt stöd och särskild service, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och behoven inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor.

En av insatserna enligt lagen är personlig assistans. En personlig assistent hjälper till med dels grundläggande behov, såsom hygien, måltider och kommunikation, dels personliga behov, exempelvis vid fritidsaktiviteter och umgänge. En annan insats som kan ges till vuxna personer är daglig verksamhet, vilket innebär en individuellt anpassad sysselsättning som alternativ till förvärvsarbete. Ytterligare en insats är korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Den insatsen innebär att den funktionsnedsatta personen tillfälligt vistas på t.ex. ett korttidshem eller hos en familj eller deltar i en lägerverksamhet. Insatsen syftar till att erbjuda den funktionsnedsatta personen miljöombyte och rekreation, men kan också ges för att anhöriga ska få avlösning i omvårdnadsarbetet.

E.D. har en funktionsnedsättning som medför ett omfattande omvårdnadsbehov. Hon är vuxen och bor tillsammans med sina föräldrar och två vuxna syskon. E.D. har beviljats assistansersättning samt insatsen daglig verksamhet. Det är hennes föräldrar som arbetar som hennes personliga assistenter. Hon har tidigare även varit beviljad insatsen korttidsvistelse utanför hemmet.

E.D. ansökte om fortsatt rätt till insatsen korttidsvistelse utanför hemmet. Kommunen avslog ansökningen. Kommunen angav som motivering till sitt beslut att E.D. inte behövde

korttidsvistelse utanför hemmet, eftersom hennes behov tillgodosågs genom övriga beviljade insatser.

E.D. överklagade kommunens beslut till förvaltningsrätten som upphävde beslutet och förklarade att hon hade rätt till insatsen korttidsvistelse utanför hemmet. Förvaltningsrätten angav att annat inte framgick av utredningen än att E.D:s egna behov av miljöombyte och rekreation var tillgodosedda genom beviljade insatser, men att de anhörigas behov av avlösning inte fullt ut tillgodosågs genom dessa. Målet överlämnades till kommunen för vidare handläggning.

Kammarrätten, som avlog kommunens överklagande, instämde i förvaltningsrättens bedömning och tillade att möjligheten att anlita utomstående assistenter innebär en avlösning för de anhöriga, varför E.D. endast har en begränsad rätt till korttidsvistelse. Det domslut som förvaltningsrätten kommit till borde emellertid inte ändras.

Yrkanden m.m.

Eskilstuna kommun yrkar att Högsta förvaltningsdomstolen ska upphäva underinstansernas avgöranden och fastställa kommunens beslut. Till stöd för sin talan anför kommunen bl.a. att behovet av korttidsvistelse utanför hemmet har uppkommit till följd av att E.D:s anhöriga också är hennes personliga assistenter. Om utomstående assistenter anlitas behövs inte någon avlösning.

E.D. anser att överklagandet ska avslås och anför följande. Hennes behov av omvårdnad är mycket omfattande och innebär ständig tillsyn. Hon har behov av strikta rutiner och har svårt att förhålla sig till förändringar. Att anlita personer utanför familjen som personliga assistenter skulle inte fungera, eftersom hon i hemmiljön ändå skulle hålla sig till familjemedlemmarna och inte acceptera assistans från utomstående.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet avser rätten till korttidsvistelse utanför hemmet för att bereda anhörig, som den funktionsnedsatte är bosatt tillsammans med och som arbetar som dennes personliga assistent, avlösning i omvårdnadsarbetet.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Av 9 § 6 lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade framgår att en av de insatser som kan beviljas enligt lagen är

korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Lagtexten innehåller inte några begränsningar för när rätt till insatsen kan föreligga. Av praxis framgår att korttidsvistelse utanför hemmet kan beviljas både för eget rekreatiönsändamål och för behov av avlösning av anhörig. Avgörande för om en rätt till insatsen föreligger är om det finns ett behov av insatsen och det behovet inte tillgodoses på annat sätt. Denna prövning ska grundas på en bedömning i det enskilda fallet och med beaktande av de individuella förhållanden som råder (RÅ 2006 ref. 66 och HFD 2013 ref. 70).

Beträffande vuxna funktionsnedsatta som bor kvar i föräldrahemmet är utgångspunkten att de får sin tillvaro organiserad på ett sådant sätt att de får sitt behov av stöd och service tillgodosett genom främst personlig assistans och daglig verksamhet. Behovet av, och därmed rätten till, insatsen korttidsvistelse utanför hemmet minskar därmed efter 18 års ålder. Det sagda gäller såväl då insatsen syftar till att bereda den funktionsnedsatte miljöombyte och rekreation, som då den avser att ge anhöriga avlösning i omvårdnadsarbetet (jfr RÅ 2006 ref. 66 I).

Vid prövningen av om det beträffande en vuxen person finns ett kvarstående behov av insatsen korttidsvistelse utanför hemmet måste alltså vägas in vilka andra insatser som beviljats. Personlig assistans är en insats vilken som utgångspunkt ombesörjs av personer utanför familjekretsen, men det finns inget hinder mot att en anhörig arbetar som personlig assistent (prop. 1992/93:159 s. 174 f.). Personlig assistans är emellertid en insats som – tillsammans med andra insatser, t.ex. daglig verksamhet – ligger vid sidan av det omvårdnadsarbete som familj och andra anhöriga självmant bistår den funktionsnedsatte med.

Av det sagda följer att den omständigheten att den funktionsnedsattes anhöriga arbetar som dennes assistenter inte utesluter att ett behov av insatsen korttidsvistelse utanför hemmet kan finnas för att bereda anhöriga avlösning i omvårdnadsarbetet. Prövningen av det behovet ska emellertid enligt Högsta förvaltningsdomstolens mening göras endast utifrån det omvårdnadsarbete som inte omfattas av den beviljade personliga assistansen. Prövningen ska således göras på motsvarande sätt som om den funktionsnedsatte anlitar utomstående assistenter.

Denna prövning bör bl.a. avse i vilka avseenden beviljade insatser inte möjliggör tillräcklig avlastning och för vilka över-skjutande behov som korttidsvistelse utanför hemmet eventuellt behövs.

I målet finns en omfattande utredning om E.D:s förhållanden och behov. Däremot har det inte kommit fram att de anhörigas situation är sådan att beviljade insatser inte räcker till. E.D. får därmed anses tillförsäkrad goda levnadsvillkor även utan insatsen korttidsvistelse utanför hemmet. Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens och förvaltningsrättens avgöranden och fastställer Eskilstuna kommuns beslut.

I avgörandet deltog justitieråden *Jermsten, Nord, Baran, Andersson* och *von Essen*. Föredragande var justitiesekreteraren Charlotta Nyhlén.

Förvaltningsrätten i Linköping (2015-11-23, ordförande Kjellgren):

E.D. är p.g.a. sitt dubbla handikapp i stort behov av aktiv tillsyn samt hjälp eller stöttning i samtliga moment i den dagliga livsföringen. Hon är beviljad personlig assistans och daglig verksamhet och har varit beviljad korttidsvistelse fram t.o.m. den 31 juli 2015. Frågan i målet är huruvida hon även fortsättningsvis har rätt till insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Avgörande för om E.D. har rätt till den begärda insatsen är om hon har behov av just denna insats och behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Av handlingarna i målet framgår inte att E.D. har ett behov av miljöombyte och rekreation som inte tillgodoses genom övriga beviljade insatser. Det framgår heller inte att någon flytt från föräldrahemmet planeras i nära förestående tid och sökt korttidsvistelse kan av den anledningen inte betraktas som en nödvändig insats som förberedelse inför flytt. Frågan som kvarstår är om de anhöriga har ett behov av avlastning som inte kan tillgodoses på annat sätt än genom insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet.

E.D. får dagligen flera vredesutbrott, vaknar ofta mycket tidigt och har ett stort behov av aktiv tillsyn. Hennes funktionsnedsättning innebär därmed att hennes anhöriga i hög grad måste anpassa sig efter hennes behov. Att anlita utomstående assistenter skulle förvisso innebära viss avlösning men bedöms, utifrån föreliggande utredning, inte fullt ut tillgodose behovet av avlösning då E.D. bor och följaktligen till största delen vistas i föräldrahemmet samma tider som den övriga familjen. De anhörigas behov av avlastning bedöms med hänsyn härtill inte kunna tillgodoses på annat sätt än genom insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Överklagandet ska därför bifallas på så sätt att E.D. även fortsättningsvis ska beviljas insatsen korttidsvistelse.

Målet går åter till Vård- och omsorgsnämnden i Eskilstuna kommun för att som första instans besluta om lämplig omfattning och övrig utformning av insatsen. – Förvaltningsrätten upphäver det överklagade beslutet och förklarar att E.D. har rätt till insatsen korttidsvistelse utanför det egna hemmet. – Målet lämnas åter till vård- och omsorgsnämnden i Eskilstuna för vidare handläggning.

Kammarrätten i Jönköping (2016-08-22, Stelzer och Mattsson):

Kammarrätten instämmer i vad förvaltningsrätten anför. Möjligheten att anlita utomstående assistenter, innebärande en avlösning av de anhöriga, bör dock medföra att E.D. endast har en begränsad rätt till korttidsvistelse. Det sagda innebär emellertid att det slut förvaltningsrätten kommit till inte bör ändras. – Kammarrätten avslår överklagandet.

Grip var skiljaktig och anförde:

Jag instämmer i majoritetens bedömning förutom vad gäller frågan om de anhörigas behov av avlösning. Enligt min mening är anhörigas behov av avlösning i sin helhet tillgodosett genom beviljade insatser i form av assistansersättning och daglig verksamhet.

Jag anser att E.D. inte kan anses ha behov av insatsen korttidsvistelse för att tillförsäkras goda levnadsvillkor. Enligt min mening bör därför förvaltningsrättens dom upphävas och nämndens beslut fastställas.